

AVRUPA'YA YÖNELEN GÖÇÜN REFAH ARAYIŞI VE KİMLİĞİNİN GENİŞLETİLMİŞ ÇEKİM MODELİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Enver GÜNAY², Onur ÇELİK³

Makale Bilgisi

DOI: 10.35379/cusosbil.1287650

Makale Geçmişi:

Geliş 25.04.2023

Kabul 21.09.2023

Anahtar Kelimeler:

Göç,

Avrupa,

Avrupa'ya Göç,

Çekim Modeli.

ÖZ

Göç hareketleri, ölüm, korku, baskı ya da daha iyi gelir ve sosyal yaşam koşulları gibi faktörler ile yakından ilişkilidir. Geçmişten günümüzde çeşitliliği artan göç hareketleri, göçmen, mülteci ve sığınmacı gibi yeni kavramları ortaya çıkararak bu alanla ilgili hukuki terminolojiyi derinleştirmektedir. Göçe teşvik eden ve zorlayan faktörlerin göç üzerindeki olası etkilerini araştırma hususunda yararlanılan ve genişletilebilir bir yapıya sahip olan çekim modeli, yapılan birçok göç araştırmasında kullanılmaktadır. Bu çalışmada, Dünya'da en çok göç veren ülkelerin yer aldığı Afrika, Asya ve Orta Doğu'dan, en çok göçmen kabul eden Avrupa ülkelerine göç hareketleri, 6 orijin ülke ve 10 varış noktası özelinde 2015-2020 dönemi için statik panel veri analizi ile incelenmiştir. Driscoll-Kraay regresyon analizi uygulanan çekim modelinden elde edilen bulgulara göre, göç edilen bölgedeki nüfus ve gelir düzeyi göç hareketlerini etkilerken; genişletilmiş çekim modelinden ekonomik, sosyal ve siyasi faktörlerin göç hareketleri üzerinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesafe faktörü her iki modelde de göçü etkileyen anlamlı bir değişken olarak tespit edilmiştir. Ekonomik ve siyasi koşulların göç üzerindeki anlamlı etkisi, göç edenlerin hem göçmen hem de mülteci/sığınmacı kimliğine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara göre, göç politikalarının göçmen kimliğini dikkate alan çerçevede oluşturulması önerilmektedir.

EVALUATION OF THE PROSPERITY SEEKING AND IDENTITY OF MIGRATION TO EUROPE WITHIN THE SCOPE OF THE AUGMENTED GRAVITY MODEL

Article Info

DOI: 10.35379/cusosbil.1287650

Article History:

Received 25.04.2023

Accepted 21.09.2023

Keywords:

Migration,

Europe,

Migration to Europe,

Gravity Model.

ABSTRACT

Migration movements are closely related to factors such as death, fear, oppression as well as better income and social living conditions. Migration movements, whose diversity is increasing today, introduce new concepts such as migrants, refugees and asylum seekers and contribute to the legal terminology on this field. The gravity model, which is used to investigate the possible effects of factors that drive and force migration on migration and has an extensible structure, is used in many migration studies. In this research, migration movements from Africa, Asia and the Middle East sending the most migrants to the European countries receiving the most migrants are examined with static panel data analysis in terms of 6 origin and 10 destination countries for 2015-2020 period. According to the gravity model applied with the Driscoll-Kraay regression analysis, factors such as population and income level in the destination region affect the migration movements. As for the augmented gravity model, it has been concluded that economic, social and political factors are significant on migration movements. In both models, the distance was determined as a significant factor over migration. Effect of economic and political conditions on migration shows that those who migrate have both immigrant and refugee/refugee identities. Hence it is suggested to create a framework for migration policies that takes identity of migrant into consideration.

¹ Bu makale, sosyal bilimler alanında 2022 yılında Onur Çelik tarafından savunulan doktora tezinden türetilmiştir.

² Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F., envergunay@hotmail.com, 0000-0002-8294-726X

³ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İ.İ.S.B.F., onucelik@gelisim.edu.tr, 0000-0002-5990-6128

Alıntılanmak için/Cite as: Günay, E. ve Çelik, O. (2023). Avrupa'ya yönelen göçün refah arayışı ve kimliğinin genişletilmiş çekim modeli kapsamında değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (2), 790-804.

GİRİŞ

Göç kavramı, ortaya çıkışından bugüne kadar sürekli daha karmaşık yapıya bürünen bir yapıdadır. Mevcut koşullar, korkular, ümitler ve gerçekler arasında bir değerlendirme yapan insanlar, daha bol ve güvenli bir yaşam adına yüksek refaha sahip bölgelere göç hareketini bir çare olarak görmektedir. Göç hareketlerinin gerçekleşmesinde kimi zaman kişisel tercihler belirleyici olurken; bazı durumlarda göç hareketleri tercih olmaktan ziyade bir zorunluluktur ve değerlendirmeye tabii olmadan gerçekleştirilmektedir. Başka bir ifade ile göç, kimi zaman daha iyi şartlara sahip olmak isteyenlerin, kimi zamansa yalnızca hayatta kalmak isteyenlerin göçüdür.

İlk sistemli göç kuramı olarak Göç Kanunları Teorisi'nde Ravenstein, dönemindeki artan kentleşmeyi dikkate alarak iç göçü meydana getiren faktörleri incelemiştir. Ravenstein'e göre göçmenlerin büyük bölümü kısa mesafe içerisinde hareket etmekte ve büyük endüstri ve ticaret noktalarına yönelmektedir (Ravenstein, 1885, s. 198-199).

Stouffer'ın yaklaşımında, göç hareketlerinin mesafe faktörü ile ilişkisi açıklanmaktadır ve göç hareketleri, kesişen fırsatlar bakımından ele alınmaktadır. Stouffer, ilgili literatürde yer alan çalışmalarda itme ve çekme etkisi gösteren değişkenleri içeren analizler yapılırken, mesafe değişkeninin göz ardı edilmesini, verimli olmayan analizler ortaya çıkaran bir durum olarak ifade etmiştir (Stouffer, 1940, s. 845-846).

Wolpert, göç hususunda daha önce yapılan çalışmaları yetersiz bulmakla birlikte, bu çalışmaların bireysel farklılıkları (heterojenlikleri) dikkate almadığını ve mikrodan makro düzeye geçişte çok az açıklamaya sahip olduğunu savunmuştur. Bu çalışmalar meslek, gelir, ırk ve özellikle yaş grubu ile ilgili faktörler karşılıklı bağımlılıkları dikkate almamaktadır. Çalışmada geçiş farklılıklarını açıklama hususuna, çalışmanın temel amacı olarak yer verilmiştir (Wolpert, 1965, s. 159-166).

Everett Lee, A Theory of Migration adlı çalışmasında, 1966 yılında göç kavramına itme/çekme (push/pull) kavramlarını ekleyerek, bu kavramları teorik bir zeminde ele almıştır. Lee, çalışmasında göç hareketlerini göç süreci ile ilişkisi olan faktörler açısından ele alarak, başlangıç noktası, varış noktası, göç süreci ve kişisel faktörleri göçün belirleyicileri olarak sıralamıştır (Lee, 1969, s. 284).

Zelinsky (1971), hareketlilik geçiş kavramıyla insanoğlunun kendi gelişimi üzerindeki kontrolünü vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre, yaşamsal döngü ile hareketlilikteki artışa, bunun neticesinde ise ekonomik ve sosyal olarak ilerlemeye katkı sağlayan gelişime varılmaktadır. Başka bir deyişle yaşamsal hareketlilik içerisindeki değişim, beraberinde getirdiği gelişim anlamına gelmektedir (Zelinsky, 1971, s. 222-223) Bu noktada modernleşme farklı süreçlerle ifade edilirken, göçün ve işgücü hareketliliği ile yakın bir ilişki içerisinde olduğu vurgulanmıştır (Aktaş, 2015, s. 207-208).

Göç teorilerinde öne çıkan açıklamaların genel yapısı, genişleyen bir söylemi temsil etmektedir. Diğer bir ifade ile göçlerin farklı dönem ve özelliklerde ortaya çıkışı, göç hususunda üretilen teorik açıklamaları da çeşitlendirmiştir. Ancak bunların ortak özellikleri için, göç hususunda dönemseller gelişmeleri dikkate almaları ve insan refahı için önem arz eden kavramlara önem vermeleri gösterilebilir. Böylece göç kavramı birçok teorik açıklamada, hem refah kaybından kaçışı hem de yeni bir yüksek refah düzeyini temsil etmektedir.

Böylelikle mevcut koşullar, korkular, ümitler ve gerçekler arasında bir değerlendirme yapan insanlar, daha bol ve güvenli bir yaşam adına yüksek refaha sahip bölgelere göç etmeyi bir tercih veya kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görmektedir. Bu bağlamda göç, bir nüfusun hareketidir ve ilk toplumların avcı ve göçebe toplumlar olduğu düşünüldüğünde neredeyse insanlık tarihi ile aynı yaşa sahiptir. Tanım olarak göç, insanların bireysel veya gruplar halinde coğrafi yer seçimi, geçici ya da kalıcı biçimde yer değiştirmesidir (Ela Özcan, 2016, s. 185).

Günümüzde Dünya'nın gelişmiş bölgelerinden birisi olarak, insanlara göreceli olarak daha iyi yaşam koşulları sunan Avrupa Birliği (AB), göç hareketlerinin en sık gerçekleştiği bölgeler arasında yer almaktadır. İnsanların Dünya'nın farklı bölgelerinden bu bölgeye göç etmek istemesi, hem AB'nin hem de göç veren bölgelerin (ana bölge) sahip olduğu koşullar ile doğrudan ilişkilidir. Yüksek tüketimi vaat eden ekonomik düzen, daha insani koşullarda yaşamayı temsil eden sosyokültürel ve siyasi yapı, Avrupa Birliği'nin göç edenler için tercih edilmesinde öne çıkan özellikleri olarak sıralanabilir. Bunlar, bir göç hareketi için aynı zamanda çekici faktörleri temsil etmektedir. Ancak bir insanın veya grubun göç etmesi için belirleyici olan tek neden, göç edilen bölgelerdeki çekici faktörler değildir; bunların yanı sıra göçün başladığı (geride bırakılan) bölgedeki itici faktörler de göçü etkilemektedir. Kişi ya da bireyler, göç hareketlerinde iki bölgenin ihtiyaçlarına cevap verme durumlarını karşılaştırarak göç edip etmeyeceklerine karar vermektedir. Bu açıdan bakıldığında bir bölgedeki savaş, yoksulluk, siyasi istikrarsızlık ve sosyokültürel problemler göç hareketleri üzerinde belirleyici olabilir; göç edenler açısından itici faktörleri temsil etmektedir.

Avrupa Birliği'ne göç edenlerin büyük ölçüde Afrika, Asya ve Orta Doğu Bölgesi'nde yer alan ülkelerin vatandaşları olduğu bilinmektedir. Bu bölgelerde yaşayan insanların içinde bulunduğu koşullar göç hareketlerinde etkili olmaktadır. İç çatışmalar, bunalımlar, artan fakirlik ve diğer ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi koşullar

göçü zorunlu hale getiren unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan gelişen teknolojik akımlara bağlı olarak bilgi otoyollarının genişlemesi, ulaşım maliyetlerinin düşüşü ve göç edilecek bölgedeki önceki göç edenler ile kurulan ilişkiler, göç kararı vermek üzere olan kişileri cesaretlendirmektedir.

Ulusal ve uluslararası literatürde, bu çalışmada olduğu gibi, göç hareketlerinin ortaya çıkışında etkili olduğu varsayılan değişkenler ile göç büyüklükleri arasındaki ilişkinin ampirik yöntemlerle sıklıkla araştırıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda göç hareketleri genel olarak iki farklı kapsamda açıklanmaktadır. Birincide, göç hareketleri ile bir değişken arasındaki ilişki, ele alınan değişken sınırı çerçevesinde incelenirken; diğer yandan göçler, farklı türden birçok faktörü içeren modeller kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın literatürde yer alan birçok araştırma ile ortak yönlerinin bulunmasının yanı sıra, ek olarak değindiği farklı bazı yönleri de bulunmaktadır. Göç hareketlerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi faktörler ile ilişkisini geniş bir zeminde araştırmak, Dünya'nın en çok göç veren bölgelerinden olan Afrika, Asya ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya yönelen göç hareketlerini aynı düzlemde ele almak ve göç üzerinde ele alınan anlamlı bulunan faktörler ile göç edenlerin kimliği için bilimsel kanıtlar sunmak, bu çalışmanın literatürdeki diğer çalışmalarından ayrılan özellikleri olarak sıralanabilir.

Göç eden kimliği konusunda anlamlı sonuçlar çıkarılmasının ve doğru politika önerileri sunulmasının önündeki zorluklar, göçle ilgili kavramsal kargaşaların giderilememesiyle yakından ilgilidir. Oysaki göç edenler, uluslararası hukuk çerçevesinde (i) göçmen (ii) mülteci ve (iii) sığınmacı kavramları ile ayrıştırılmaktadır.

Göçmen, genellikle ekonomik sebeplerle ya da sahip olunan sosyal çevreden duyulan memnuniyetsizlik nedeniyle kendi ülkesini gönüllü olarak terk eden, başka bir ülkeye yasal veya yasadışı yollarla giden ve burada yaşayan yabancıdır. Ekonomik koşullarının daha iyi olması veya sosyal şartlar bağlamında gelişmiş olan bir ülkede yaşamak için ülkelerinden göçenler ise ekonomik göçmenlerdir (Olca, 2012, s. 232). Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne göre, uluslararası ölçekte evrensel olarak kabul edilen bir göçmen tanımı bulunmazken; cebren değil, "kendine uygunluk" biçiminde özgür irade ile göç kararı veren, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek amacıyla göç edenler, göçmendir. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in tanımında, göçmen, -sebep yönüyle- gönüllü olup olmaması, göç yolu, düzenli olup olmaması gibi ayrımlara bakmaksızın yabancı bir ülkede 1 yıldan fazla kalan kişidir (IOM, 2011, s. 37,74).

Mülteci, 1951-Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne göre,

1 Ocak 1951'den önce ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişilerdir. (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, 2016, s. 2).

Göç edenler için üçüncü bir kavram olarak sığınmacı, ulusal ya da uluslararası belgeler kapsamında bir ülkeye mülteci olarak kabul edilme talebinde bulunan ve mültecilik statüsü ile ilgili yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişidir. Olumsuz bir karar durumunda sığınmacıların buldukları ülkeyi terk etme zorunlulukları bulunmaktadır. (IOM, 2011, s. 74). Son olarak Geçici Koruma statüsü, göç edenler için uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde edemese dahi, Geçici Koruma Kimlik Belgesi bulunan kişileri kapsamaktadır. Geçici koruma altındaki kişiler için sağlık hizmetleri, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ayrıca detaylı olarak düzenlenmektedir. Geçici Koruma Statüsünü 1990'lı yılların ilk dönemlerinde Eski Yugoslavya'daki çatışmalardan kaçan insanlar için Avrupalı devletler kullanmışlardır. Geçici korumanın hukuki temelini, 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC(AT) sayılı Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi oluşturmaktadır (T. C. Göç İdaresi Başkanlığı, 06.02.2022). Esasen geçici koruma altındaki göç edenlerin de mülteci ve sığınmacı kimliğine yakın özellikler gösterdiği söylenebilir.

Göç edenlerle ilgili belirtilen kavramsal açıklamaları dikkate alan bu çalışmanın amacı, Afrika, Asya ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya yönelen göçün sebeplerini araştırmak, uluslararası hukuk çerçevesinde göç eden kimliğini göç hareketlerinde etkili olan faktörlerle ilişkilendirmek, göç edenlerin refah arayışını 2015-2020 dönemi için çekim modeli ile ampirik olarak açıklamaktır. Çalışmada, Afrika, Asya ve Orta Doğu'dan en çok göç veren toplam 6 ülkeden 10 Avrupa ülkesine göç hareketleri, çekim modeli kapsamında seçilen dönem için ilk kez ele alınmaktadır. Araştırmada bu ülkelerin seçilmesindeki temel etken, ana ülkelerin yoksullukla mücadele, savaş ve iç karışıklık gibi sorunlarına karşılık, göç alan ülkelerin göreceli yüksek gelir, gelişmiş demokrasi ve barış ortamına sahip olmasıdır. Çalışmanın ana motivasyonu ise kötü koşullardaki insanlar için iyi koşulların çekici, kötü koşulların etki gösteriyor olabileceği varsayımdır. Ayrıca bu çalışma, çekici ve itici faktörler olarak anlamlı bulunan değişkenleri göç eden kimliği ile ilişkilendirmesi ve kimlik analizi yapması yönüyle de ilgili ampirik literatüre katkıda bulunmaktadır. Çünkü göç edenlerin kimliği ile ilgili olarak, geliri, işsizliği veya istihdamı

referans alan göç grubunun göçmen; savaş, tehdit ve korku gibi unsurları önemseyen grubunsa mülteci/sığınmacı kimliğini temsil ettiği birçok kaynak vasıtasıyla bilinmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Ulusal ve uluslararası ampirik literatürde konu ile ilgili 3 grup çalışma yer almaktadır. Bunlar, çekim modelini kullanan, çekim modelini genişleterek kullanan ve bağımsız değişkenler ile yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu bölümde çekim modelini ve çekim modelini genişleterek kullanan çalışmalara, daha etkin bir görünüm oluşturması sebebiyle tablo halinde yer verilmiştir.

Tablo 1. Çekim ve Genişletilmiş Çekim Modeli Analizi Kullanılan Çalışmalar

Yazar(lar)	Dönem	Göçün Yönü	Değişkenler	Bulgu(lar)
Abel vd. (2019)	1990-2015	Asya'dan Dünya'nın diğer bölgelerine	Gelir, Nüfus, Mesafe, Göç Eden Stoku, Kolonyal İlişkiler Sosyal Ağlar	Gelir, kolonyal ilişkiler, sosyal ağlar ve nüfus göçü artırırken; mesafe faktörü göçü azaltmaktadır.
Agbola ve Acupan (2010)	1975-2005	Filipinler'den Diğer Ülkelere	Gelir, Ekonomik Gelişmişlik, Nüfus Yoğunluğu, Yetişkin Okuryazarlık, Politik İstikrar (Filipinler için)	Tüm faktörler göçü azaltmaktadır.
Bertocchi ve Strozzi (2008)	1870-2010	Seçilmiş 14 Ülke	Ücret Farkı, Tarımsal Kesim, Genç Nüfus, Siyaset ve Göç Kurumları	Ücret farklılıkları, siyaset ve göç kurumları göçü artırırken; diğer faktörler azaltmaktadır.
Dedeoğlu ve Genç (2017)	1960-2013	Türkiye'den 31 Avrupa Ülkesine	Gelir Farkı, Nüfus Farkı, Mesafe ve Sınır Ortaklığı	Gelir ve nüfus farklılıkları ile sınır ortaklığı göçü artırırken; mesafe azaltmaktadır.
Clark vd. (2007)	1971-1998	Dünya'nın Farklı Bölgelerinden ABD'ye	Gelir (Ana Bölge), Eğitim, Nüfus, Adaletsizlik, Mesafe, Göç Stoku	Gelir, eğitim ve göç stoku göçü artırırken; mesafe ve gelir göçü azaltmaktadır.
Çetin (2019)	1990-2013	Orta Asya'dan Türkiye ve Rusya'ya	Gelir Farkı, Nüfus, Mesafe, Tarihsel ve Kültürel Bağlar	Gelir farkı, nüfus, tarihsel ve kültürel bağlar göçü artırırken; mesafe azaltmaktadır.
Dinçer ve Muratoğlu (2014)	1960-2010	Türkiye'den OECD Ülkelerine	Gelir, Nüfus, Göç Eden Stoku, Mesafe	Gelir, nüfus ve göç eden stoku göçü artırırken, mesafe faktörü azaltmaktadır.
Fitzgerald vd. (2014)	1980-2006	Seçilmiş 178 Ülkeden 18 Varış Noktasına	Gelir, Nüfus, Mesafe, Ortak Sınır, Göç Eden Hakları, Göç Maliyetleri	Ortak sınır, göç eden hakları ve politikaları göçü artırırken; mesafe, işsizlik ve nüfus göçü azaltmaktadır.
Iancu (2017)	1995-2014	Romanya'dan Seçilmiş AB Ülkelerine	Gelir, Yabancı Yatırımlar İstihdam ve İşsizlik (Romanya)	Gelir, sanayi istihdamı ve doğrudan yabancı yatırımlar göçü azaltırken; işsizlik artırılmaktadır.
Karemera vd. (2000)	1976-1986	Kanada ve ABD	Gelir, Nüfus, Mesafe, Enflasyon, Özgürlükler	Göç edenler göçün yüksek, nüfusun düşük olduğu yerlere yönelmektedir. Mesafe, enflasyon ve özgürlük kısıtlamaları göçü azaltmaktadır.
Kim ve Colen (2010)	1950-2007	17 Kuzey Avrupa Ülkesine	Nüfus, Mesafe, Bebek Ölüm Oranı, Resmi Dil, Ortak Sınır	Tüm (sosyal) faktörler göç hareketini pozitif etkilemektedir.
Köseoğlu ve Artan (2020)	2000-2016	27 OECD Ülkesine	(OECD) Gelir ve İşsizlik	Gelir göçü artırırken; işsizlik azaltmaktadır.
Lewer ve Berg (2007)	1991-2000	16 OECD Ülkesi	Gelir, Mesafe, Nüfus, Eğitim Düzeyi, Göç Eden Stoku, Ortak Dil ve İnanç	Gelir, nüfus, ortak dil ve inanç, göç eden stoku göçü artırırken; mesafe azaltmaktadır.
Murtaoğlu ve Muratoğlu (2016)	1960-2010	Türkiye'de OECD Ülkelerine	Gelir, Nüfus, Mesafe, Göç Eden Stoku	Türkiye'deki nüfus, varış noktasındaki gelir ve göç eden stoku göçü artırırken; diğer faktörler azaltmaktadır.
Ortaga ve Peri (2009)	1980-2005	74 Ülkeden 14 OECD Ülkesine	Gelir, Mesafe İstihdam, Kabul Politikaları,	Gelir farklılıkları ve göç edilen bölgedeki istihdam göçü artırırken; mesafe ve katı göç politikaları göçü azaltmaktadır.
Pietrzak vd. (2012)	2004-2010	Polonya ve Çevre Ülkeler	Gelir, Mesafe, İşsizlik Oranı, Ücretler ve Yatırımlar (Polonya)	Gelir, yatırımlar, ücretler göçü artırırken; işsizlik ve mesafe göçü azaltmaktadır.
Ramos ve Surinach (2013)	1960-2010	Avrupa Birliği ve Komşu Ülkeler	Gelir Farkı, Nüfus, Mesafe, Kolonyal İlişki	Gelir farkı, nüfus ve kolonyal ilişkiler göçü artırırken; mesafe azaltmaktadır.

Wesselbaum ve Abum (2019)	ve	1980-2015	Seçilmiş 198 Ülkeden 16 Ülkeye	Gelir ve Mesafe	Variş bölgesindeki gelir göçü artırırken; başlangıç bölgesindeki gelir ve mesafe azaltmaktadır.
---------------------------	----	-----------	--------------------------------	-----------------	---

İlgili ampirik literatürde göç hareketlerini çekim modeli ile açıklayan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak göçün ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi faktörler ile ilişkisini geniş bir zeminde inceleyen, en çok göç veren ülkelerden en çok göç alan bölgelere göç hareketlerini, çekim modeli yaklaşımını genişleterek ve kimlik analizi yaparak ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Amaç ve içerik açısından değerlendirildiğinde, bu çalışmanın literatürdeki çalışmalardan ayrıştığı ve ilgili ampirik literatüre amaç ve içerik yönüyle katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

EKONOMETRİK ANALİZ

Bu çalışmada, panel veri analizi türlerinden birisi olan, statik panel veri analizinden yararlanılmaktadır. Belirlenen birden fazla ülkenin diğerine göçün (yatay kesit veri) birden fazla dönemi içeren yıllar arasında (zaman serisi verisi) inceleniyor oluşu panel veri analizi kullanımını zorunlu hale getirmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s. 1-3). Panel veri analizi denkleminde, Y bağımlı değişkeni, X 'ler bağımsız değişkenleri ifade ederken; α sabit ve β 'lar açıklayıcı değişkenlerin katsayılarını göstermektedir. Değişkenlerin altında yer alan i ve t ifadeleri, denklemin yatay kesit ve zaman serisi özelliklerini birlikte içerdiğini göstermektedir (Baltagi 2005, s. 11).

$$Y_{it} = \alpha + \beta_{1it} X_{1it} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \quad (1)$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad (2)$$

$$t = 1, 2, \dots, T \quad (3)$$

Bu çalışmada, göç hareketlerinin açıklanmasında kullanılan ve gelir, nüfus ve mesafe değişkenlerini içeren çekim denklemi (Model 1) ve birçok alandan göstere olabilecek değişkenlerin Model 1'e dahil edilmesiyle oluşturulan genişletilmiş çekim modeli kullanılmaktadır (Model 2). Çekim modeli, sosyal bilimlerin farklı yönlerini analiz etme hususunda çeşitli faydaları beraberinde getirmektedir. Göç çalışmaları için oluşturulan çekim modelleri, göç için, başlangıç ve varış noktası popülasyonu ile doğru, uzaklığın karesi ile ters orantılı ilişki durumunu ifade etmektedir. Göç konusundaki bu açıklamanın temeli Ravenstein'in göç yasalarına dayandırılmaktadır. 1940'lı yıllardan sonra (göç akımları da dahil olmak üzere) birçok sosyal bilimler disiplini kapsayan çekim modeli yaklaşımı, en yaygın kullanımı için aşağıdaki formatta ifade edilebilmektedir (Zülfikar Savcı, 2016, s. 109-110):

$$M_{ij} = \frac{P_i^{B_1} P_j^{B_2}}{D_{ij}^a} \quad (4)$$

Denkleminde yer alan değişkenlerden M_{ij} , iki bölge arasındaki göç hareketini temsil etmektedir. P_i ve P_j , çıkış ve varış noktasındaki nüfusu gösterirken; D_{ij} ise i ve j arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. 1960'lardan bugüne gelindiğinde göç konusundaki araştırmaların biçim değiştirdiği ve sezgisel hipotezlerden ziyade test edilen hipotezlere dönüştüğü görülmektedir. Böylelikle Çekim Modeli Yaklaşımı da, davranışsal içerikler ve göç üzerinde etkili olduğu varsayılan değişkenler ile değişim göstermiştir. 1960'lı yıllardan başlayarak göç literatüründe oldukça yaygın bir biçimde yer alan değiştirilmiş Çekim Modeli Yaklaşımları, temel çekim modeline bazı değişkenler eklemektedir. Ek değişkenler ile oluşturulmuş Çekim Modeli için aşağıdaki denklemin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Greenwood, 2005: 727):

$$M_{ij} = \ln B_0 + B_1 \ln D_{ij} + B_2 \ln P_i + \ln P_j + \ln Y_i + \ln Y_j + \sum_{n=1}^m B_{in} \ln X_{in} + \sum_{n=1}^m B_{jn} \ln X_{jn} + e_{ij} \quad (5)$$

İlk kez Tinbergen (1962) tarafından dış ticaret ile ilgili analizlerde kullanılan ve Linnemann (1966) tarafından genişletilmiş formunu alan çekim modeli, sonraki yıllarda ülkeler arasındaki finansal akışlar ve göç gibi alanlar

için de kullanılabilir hale gelmiştir. İlerleyen evrelerde tek bir zaman dilimi için gerçekleştirilen yatay kesit analizlerine zaman boyutunun da dahil edilmesi ile panel veri analizlerinde de çekim modeline sıkça rastlanmaya başlanmıştır (Gül ve Yerdelen Tatoğlu, 2019, s. 50-51). Araştırma alanı ve yöntemi noktasında gelişim gösteren çekim modeli yaklaşımı ile ilgili süreç içerisinde ortaya konulan çalışmalarda, göç üzerinde etki gösterdiği varsayılan değişkenler ile türetilmiş çekim modelleri de kullanılmıştır (Bindak, 2015, s. 113). Ek faktörler olarak adlandırılabilir olan daha yüksek ücret, düşük işsizlik oranı, güvenli bir yaşam, siyasi haklar ve iyi diğer koşullara ait beklentiler, göç kararı üzerinde çekme veya itme etkisi gösteren faktörler olarak kabul edilmektedir (Ramos, 2016, s. 2).

Göç hareketleri için bir bölgeden diğer bölgeye yönelen toplam kişi sayısı seçilmiş; göç hareketlerini açıklamak için çeşitli, sosyal, ekonomik, coğrafi ve siyasi faktörler bir araya getirilmiştir. Diğer yandan göç üzerinde etkisi bulunduğu düşünülen ve literatürde yer alan kukla değişkenlere analizde yer verilmiştir. Somali ve Sudan'dan Türkiye'ye göç için 2019-2020 ve Suriye'nin geliri için 2020 verisi bulunamadığından, dengesiz panel veri analizi kullanılmıştır. Çeşitli kaynaklarının yayınladığı verilerin toplanması ile 2015-2020 dönemi kapsamında oluşturulan ve doğal logaritmik değerleri tanımlanan serilere ait bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın araştırma modelleri olarak, Model 1 ve Model 2 denklemi şu şekilde oluşturulmuştur:

Model 1:

$$LMGR = \alpha_1 + \beta_1LY_1 + \beta_2LY_2 + \beta_3LD_{1,2} + \beta_4LP_1 + \beta_5LP_2 + u_t \quad (6)$$

(i = 1..., 6) (j = 1..., 10) ve (t = 2015..., 2020)

Model 2:

$$LMGR = \alpha_1 + \beta_1LY_1 + \beta_2LY_2 + \beta_3LD_{1,2} + \beta_4LP_1 + \beta_5LP_2 + \beta_6LUE_1 + \beta_7LU_2 + \beta_8LMS_2 + \beta_9LUR_2 + \beta_{10}LPOL_2 + \beta_{11}LFR_2 + \beta_{12}LSEC_1 + \beta_{13}LBRD_{1,2} + \beta_{14}DLNG_{1,2} + u_t \quad (7)$$

(i = 1..., 6) (j = 1..., 10) ve (t = 2015..., 2020)

Tablo 2. Analizde Kullanılan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Bilgiler

Değişkenler	Açıklama	Verinin Kaynağı
<i>LMGR</i>	<i>İki ülke arasında göç eden toplam kişi sayısı</i>	Birleşmiş Milletler
<i>LY_{1,2}</i>	<i>Göç veren ve alan ülkeye ait kişi başına düşen milli gelir (\$)</i>	Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler
<i>LD_{ST}</i>	<i>Göç veren ve alan ülkelerin başkentleri arasındaki mesafe</i>	CEPII
<i>LPOP_{1,2}</i>	<i>Göç veren ve alan ülkeye ait nüfus</i>	Dünya Bankası
<i>LUE_{1,2}</i>	<i>Göç veren ve alan ülkeye ait işsizlik oranı</i>	Dünya Bankası
<i>LMS₂</i>	<i>Göç alan ülkeye ait göç eden stoku</i>	Birleşmiş Milletler
<i>LUR₂</i>	<i>Göç alan ülkeye ait kentleşme oranı</i>	Dünya Bankası
<i>LPOL₂</i>	<i>Göç alan ülkeye ait siyasi istikrar endeksi</i>	Dünya Bankası
<i>LEF₂</i>	<i>Göç alan ülkeye ait ekonomik özgürlük endeksi</i>	The Heritage Foundation
<i>LSEC₁</i>	<i>Göç veren ülkeye ait güvenlik tehditleri endeksi</i>	Theglobeconomy.com
<i>DBRD_{1,2}</i>	<i>Göç veren ve alan ülkeler için ortak sınır kukla değişkeni</i>	https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/dunya-siyasi-haritasi--1562.pdf , (15.02.2022).
<i>DLNG_{1,2}</i>	<i>Göç veren ve alan ülkeler için ortak dil kukla değişkeni</i>	(Bakır ve Pekin, 2019, s. 11 – Kayıran ve Saygın, 2011, s. 281 – Temizyürek ve Boylu, 2015, s. 95 – Bingöl, 2013, s. 83 – Hoşca, 2020, s. 81 – Temizyürek, 2016, s. 163)

DBRD ve DLNG değişkenleri ortak sınır ve dilin varlığını gösteren kukla değişkenlerdir. Göç bölgeleri arasında ortak sınır ve dilin olması durumunda 1, olmaması halinde 0 değerini almaktadır. LMGR, LY₁, LY₂, LD, LP₁ ve LP₂ değişkenleri, çekim modelini göstermektedir. Diğer tüm değişkenlerin modele eklenmesiyle birlikte genişletilmiş çekim modeli elde edilmiştir.

Bu çalışmada, öncelikle klasik modelin geçerliliğinin veya diğer bir deyişle tutarlı ve etkin olan modelin tanısı yapılmaktadır. Daha sonra, modelin ekonometrik analizlerdeki ön koşulları ifade eden varsayımlardan sapma durumları sorunsuz bir model oluşturmak adına ele alınmaktadır. Diagnostik (tanı) testleri ile sınıran temel

varsayımların ardından, sapmalara karşı dirençli olan regresyon analizi gerçekleştirilmektedir. Analizde, birçok avantajı araştırmacılara sunan panel veri analizi kullanılırken, modelde tekrarlanan verilerin yer alması (mesafe değişkeni gibi) ve çalışmanın yatay kesit boyutunun zaman boyutundan büyük olması ($N > T$) dolayısıyla panel veri analizi türlerinden olan statik panel veri analizinden ve Stata/MP 14.0 paket programından yararlanılmaktadır.

BULGULAR

Panel veri analizlerinde modelin sahip olduğu özellikleri tanılamak, kullanılacak olan testlerin doğru seçilebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle birim ve/veya zaman etkisi içermeyen modeli temsil eden klasik modelin geçerliliğinin sınanması gerekmektedir. Tablo 4.'te, H_0 hipotezi modellerin birim ve/veya zaman etkisi içerdiğini ifade eden LR testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 4. LR Testi Sonuçları (Model 1 ve 2 için)

Hipotez	Test İstatistiği	Sonuç
<i>Ho: Model birim ve/veya zaman etkisi içermemektedir.</i>	LR Test İstatistiği: 671.92(473.10) Olasılık Değeri: 0.0000(0.0000)	Model birim ve/veya zaman etkisi içermektedir.
<i>Ho: Model birim etki içermemektedir.</i>	LR Test İstatistiği: 652.44(471.95) Olasılık Değeri: 0.0000(0.0000)	Model birim etki içermektedir.
<i>Ho: Model zaman etkisi içermemektedir.</i>	LR Test İstatistiği 2.3e-13(5.7e-13) Olasılık Değeri: 1.0000(1.0000)	Model zaman etkisi içermemektedir.

Not: Parantez içindeki değerler Model 2'ye aittir.

Tanımlanan modellerin klasik model özelliği gösterdiği ile ilgili oluşturulan hipotez, yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler ışığında güçlü bir biçimde reddedilmektedir. Modellerin yalnızca birim etki içerdiği ve zaman etkisi içermediği varsayımı, aynı yöntemle ayrı ayrı sınanmış ve yalnızca birim etkisi içerdiği tespit edilmiştir. Sabit ve rassal etkiler modeli, bir modelin klasik model özelliği göstermediği; başka bir ifadeyle birim ve/veya zaman etkisi gösterdiği durumlarda, etkinin model üzerindeki durumuna göre belirlenen model türleridir. Tablo 5.'te Sabit ve rassal etkiler modeli sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. Sabit ve Rassal Etkiler Modeli Sonuçları (Model 1 ve 2)

Model	Test İstatistiği	Sonuç
Sabit Etkiler Modeli	0.0000 (0.0000)	Model birim etki içermektedir.
	0.5067 (0.5398)	Model zaman etkisi içermemektedir.
Rassal Etkiler Modeli	0.0000 (0.0000)	Model birim etki içermektedir.
	1.0000 (1.0000)	Model zaman etkisi içermemektedir.

Not: Parantez içindeki değerler Model 2'ye aittir.

Sabit ve rassal etkiler modeli varsayımı altında yapılan incelemelerde, Model 1 ve Model 2 ile ilgili benzer sonuçlara rastlanmıştır. Her iki model varsayımı altında da referans modeller birim etki içerirken, zaman etkisi içermemektedir. Elde edilen bu bulgular, LR testi ile uyum göstermektedir. Hem sabit hem de rassal etkiler modelleri bu durumda tutarlı görünmektedir. Birim etki ile bağımsız değişkenler arasında korelasyon olmaması durumunda her iki modelin de tutarlı olabileceği ancak böyle bir durumda etkin olan modelin -sabit etkilerde oluşacak bilgi kaybı nedeniyle- rassal etkiler modeli olacağı bilinmektedir. Bu nedenle tutarlı olduğu kabul edilen her iki model arasından etkin olanın tespit edilebilmesi için, H_0 hipotezi "Rassal etkiler modeli etkindir." olan Hausman ve temel varsayımlardan sapma durumlarına karşı dirençli olan Rhausman (Robust Hausman) testlerinden yararlanılmıştır.

Tablo 6. Hausman ve Rhausman Testi Sonuçları (Model 1 ve 2)

Test	İstatistik	Sonuç
Hausman	Test İst.: 0.0001 (0.0000)	Sabit etkiler tahmincisi etkindir.
Rhausman	Test İst.: 0.0612 (0.5836)	Rassal (tesadüfi) etkiler tahmincisi etkindir.

Not: Parantez içindeki ifadeler Model 2'ye aittir. Ayrıca modelde diagnostik testlerin ifade ettiği varsayımlardan sapmalar olduğu için dirençli Hausman testi olan Rhausman testinin önerdiği rassal etkiler tahmincisi ile analize devam edilmiştir.

Sabit ve rassal etkiler modeli arasında seçim konusunda Model 2'nin Model 1 ile benzer sonuçlara sahip olduğu görülmektedir (Tablo 6). Hausman testi sabit, Rhausman testi rassal etkiler modelinin etkin olduğuna ilişkin sonuçlar göstermektedir. Bu durumda, Rhausman testine göre daha güçlü varsayımlar içeren Rhausman testi sonuçları dikkate alınmakta; analize rassal etkiler modelinin etkin olduğu varsayımı altında devam edilmektedir. Ancak en doğru modelin referans alınabilmesi için bahsedilen genel varsayımlardan sapmaların durumuna göre bu tercih yeniden gözden geçirilebilmektedir.

Panel veri modellerinde kullanılan temel varsayım testleri, sonuçların güvenilirliği ve etkinliği açısından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Etkin modelin rassal etkiler modeli olduğu varsayımı altında, modeldeki olası değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonu sorunlarını tespit eden bu testler; uygun dirençli tahmin yöntemlerinin kullanılabilmesi için ön bilgiler sunmaktadır. Modelin normal dağılım göstermesi varsayımı ve çoklu doğrusal bağıntı problemi içerip içermediği durumları, temel varsayım testleri içerisinde değerlendirilmiş olup Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Temel Varsayım Test Sonuçları (Model 1 ve 2)

Temel Varsayım	Test İstatistik Değeri	Sonuç
<i>Ho: Modelde heteroskedasite yoktur.</i>	$W_0 : 0.0000 (0.0000)$ $W_{50} : 0.0000 (0.0920)$ $W_{10} : 0.0000 (0.0000)$	Modelde değişen varyans sorunu vardır.
<i>Ho: Modelde otokorelasyon sorunu yoktur.</i>	Durbin-Watson: $1.19 < 2 (1.24 < 2)$ Baltagi-Wu LBI: $1.66 < 2 (1.94 < 2)$	Modelde otokorelasyon sorunu vardır.
<i>Ho: Modelde birimler arası korelasyon sorunu yoktur.</i>	Pesaran: $0.0000 (0.0054)$ Friedman: $0.9914 (1.0000)$ Frees $< 0.05 (< 0.05)$	Modelde birimler arası korelasyon sorunu vardır.
<i>Ho: Model normal dağılmaktadır.</i>	Skewness-Kurtosis: $0.8816 (0.2882)$	Model normal dağılımlıdır.
<i>Ho: Modelde çoklu doğrusal bağıntı problemi yoktur.</i>	Mean VIF : $2.28 < 5 (4.57 < 5)$	Modelde çoklu doğrusal bağıntı problemi yoktur.

Not: Parantez içindeki ifadeler Model 2’ye aittir.

Yapılan tanı testleri neticesinde sağlanan ve sapmalar görülen diagnostik test varsayımlarının her iki model için aynı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunları görülen modeller için mevcut durumlara karşı dirençli olan regresyon analizi olarak Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi kullanılmaktadır.

Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi Sonuçları

Model 1 ve Model 2 için diagnostik testlerin belirttiği varsayımlardan sapmalara karşı dirençli olan Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi test bulguları Tablo 8’de çekim modeli ve Tablo 9’da genişletilmiş çekim modeli için gösterilmiştir.

Tablo 9. Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi Regresyon Sonuçları (Model 1)

Bağımlı Değişken: LMGR			
Açıklayıcı Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
LY ₁	-0.3160	0.1593	0.104
LY ₂	2.9554	0.5587	0.003*
LDST	-3.3932	0.8306	0.009*
LPOP ₁	-0.4711	0.5423	0.425
LPOP ₂	1.2198	0.2720	0.006*
Sabit	-4.8444	12.0795	0.705
$F_{ist.} : 0.0000, R^2 : 0.2243$			

* : Değişkenin %1 kritik değer için anlamlı olduğunu göstermektedir.

Model 1 için F istatistik değeri, 0.0000 olarak hesaplanmıştır. Böylelikle modelin anlamsız olduğunu varsayan H₀ hipotezi kabul edilememektedir. Diğer bir ifadeyle referans model anlamlıdır ve doğru bir şekilde kurulmuştur. Modelin açıklama düzeyini gösteren R² değeri, 0.2243 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 9. Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi Regresyon Sonuçları (Model 2)

Bağımlı Değişken: LMGR			
Açıklayıcı Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
LY ₁	0.10191	0.1946	0.628
LY ₂	1.9134	0.5114	0.020**
LDST	-0.8569	0.1878	0.010*
LPOP ₁	-1.0368	0.3455	0.040**
LPOP ₂	0.1087	0.1735	0.565
LUE ₁	-1.6352	0.2501	0.003*
LUE ₂	-0.5073	0.1328	0.019**
LMS ₂	0.8963	0.0449	0.000*
LUR ₂	0.2891	0.5957	0.653

LPOL ₂	0.0333	0.1739	0.857
LEF ₂	-0.5602	0.5363	0.355
LSEC ₁	1.0812	0.1201	0.001*
DBRD	0.4730	1.7331	0.798
DLNG	1.2207	0.1945	0.003*
Sabit	1.2624	3.5405	0.739
F _{ist} : 0.0000, R ² : 0.5425			

* : Değişkenin %1 kritik değer için anlamlı olduğunu göstermektedir.

** : Değişkenin %5 kritik değer için anlamlı olduğunu göstermektedir.

H₀ hipotezi, oluşturulan modelin anlamsız olduğunu ifade eden F-istatistik testi olasılık değerine (0.0000) göre, çekim modeli anlamlıdır ve doğru bir şekilde kurulmuştur. 0.5434 olarak elde edilen R² değeri tüm açıklayıcı değişkenlerde meydana gelen değişimin, göç hareketlerindeki değişimin yaklaşık olarak %55'ini açıkladığını göstermektedir.

Model 1'de, ana bölgenin geliri (y₁), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki göstermemektedir. Göç edilen bölgenin geliri (y₂), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır ve göç edilen bölgedeki gelir ile göç hareketleri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Göç edilen bölgedeki gelirdeki artış, göç hareketlerini %2.95 artırmaktadır. Göçün başladığı ve tamamladığı bölgeler arasındaki mesafe (d), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Bölgeler arası mesafe ile göç hareketleri arasındaki ilişki negatif olarak elde edilmiştir. Mesafedeki artış, göç hareketlerini %3.39 azaltmaktadır. Ana bölgenin nüfusu (p₁), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki göstermemektedir. Göç alan bölgenin nüfusu (p₂) ise, göç hareketleri üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Göç alan bölgedeki nüfus arttıkça, göç hareketlerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Göç alan bölgedeki nüfusta meydana gelen artış göç hareketlerini %1.21 artırmaktadır.

Model 1'de yer alan ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmayan LY₁ ve LPOP₁ değişkenleri, Avrupa'ya yönelen göç hareketlerinde başlangıç noktalarına ait verilerin (gelir düzeyi ve nüfus) önemsenmediğini belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, kişi veya gruplar için öncelikli öneme sahip değişkenlerin göç edilen bölgeye ait veriler olduğu anlaşılmaktadır.

Model 2'de, ana bölgenin geliri (y₁), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir. Göç edilen bölgenin geliri (y₂), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Göç edilen bölgedeki gelirden yaşanan artış, göç hareketlerini %1,91 artırmaktadır. Göçün başladığı ve tamamladığı bölgeler arasındaki mesafe (d), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Mesafedeki artış, göç hareketlerini %0,85 azaltmaktadır. Ana bölgenin nüfusu (p₁), göç hareketleri üzerinde anlamlı etki göstermektedir. Ana bölgedeki nüfus azaldıkça, göç hareketlerinin %1,03 arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Göç alan bölgenin nüfusu (p₂), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki göstermemektedir. Ana ülkenin işsizlik oranı (u₁), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki göstermektedir. Göç hareketleri ve ana ülkedeki işsizlik oranı ilişkisi için, işsizlik oranlarındaki artış, göç hareketlerini %1,63 azaltmaktadır. Göçün başladığı bölgedeki işsizlik oranının negatif değer içermesi ve genel kabul gören fikirler örtüşmemektedir. DeWaard vd. (2012)'nin çalışmasında, göç ve ana bölgenin işsizlik oranı ilişkisi için bu çalışma ile benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Bu durumun gerekçesi olarak göç etme maliyetlerine dikkat çekilmiştir. İnsanlar göç edebilmek için belirli düzeyde bir maddi birikime sahip olmak zorundadır. Ancak işsizlik durumu, insanların göç maliyetlerini karşılayabilecek maddi birikime sahip olmasına olanak tanımadığından, işsizlik artışının göç hareketlerini azaltabileceği ifade edilmiştir. Göç alan ülkenin işsizlik oranı (u₂), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki göstermektedir. Göç edilen bölgedeki işsizlikteki azalış, göç hareketlerini %0,5 artırmaktadır.

Göç edilen bölgede yaşayan ve daha önce farklı ülkelerden göç eden kişi sayısı (im₂), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Göç edilen bölgedeki daha evvel göç edenlerin sayısındaki artış, göçü %0,89 artırmaktadır. Göç edilen bölgedeki kentleşme oranı (urban₂), siyasi istikrar endeksi (pol₂) ve ekonomik özgürlük endeksi (free₂), göç hareketlerini açıklamamaktadır. Ana bölgedeki güvenlik tehditleri endeksi (sec₂), göç üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etki göstermektedir. Güvenlik tehditleri endeksindeki artış göç hareketlerini %1,08 artırmaktadır. Ana bölgeden göç edilen bölgeye geçişte ortak sınırın istatistiki olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Ana ülke ve göç alan ülkeler arasındaki ortak dil olması durumu, göç hareketlerini istatistiki olarak açıklamaktadır.

Model 2 olarak tanımlanan genişletilmiş çekim modelinden elde edilen sonuçlara göre, çekim modeline ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi faktörler eklendiğinde Model 1'de anlamsız bulunan orijin ülkeye ait nüfus verisi istatistiksel olarak anlamlı hale gelirken; Model 1'de anlamlı bulunan ve orijin ülkeye ait nüfus verisi anlamsız olmaktadır. Bu durumda çekici ve itici faktörlerin birbirlerini etkileyebilme özelliği ön plana çıkmaktadır. Ancak insanların nüfusun fazla olduğu bölgelerde yaşama eğilimine ait sonuçlar değişmemektedir. Ana bölgenin gelir düzeyi 2. modelde de anlamsız bulunurken, bu bölgeye ait şehirleşme oranı, politik istikrar, ekonomik özgürlük ve sınır ortaklığı gibi değişkenler de göç hareketlerini istatistiksel olarak açıklamamaktadır.

Ortaya çıkan bu sonuçlar göç edenlerin sahip olduğu özellikler ve öncelikleri ile ilişkilendirildiğinde, *yalnızca hayatta kalmak için göç eden, siyasi sistemlere karşı yeterli ilgi ve bilgisi bulunmayan veya göç edene değin geleneksel yapı içerisinde kendi bütçesini hiç yönetmemiş olan göç edenler*, bu değişkenleri öncelikli ihtiyaçlar olarak görmemektedir.

Ana bölgedeki gelir düzeyinin göç üzerinde anlamlı bir etki göstermemesi ve göç edilen bölgelerdeki gelirin göçü istatistiksel olarak açıklaması, göç edenlerin gelir faktörünü göreceli olarak değil, mutlak olarak dikkate aldığı göstermektedir. Ayrıca gelir faktörünün göç üzerinde etkili olması, bugüne kadar yapılan çalışmaların birçoğu ile benzerlik göstermektedir. Ekonomideki mal ve hizmetlere olan talebin ancak gelir ile desteklenmesi haline tüketime dönüşebileceği düşünüldüğünde, daha yüksek bir refah düzeyine sahip olmanın önemli faktörlerinden birisinin gelir düzeyi olduğu ve incelenen göç hareketlerini gerçekleştirenlerin *göçmen* kimliğine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Göç sürecinde alınan mesafenin büyüklüğü ise beklenen bir sonuç olarak göç üzerinde negatif ve anlamlı bir etki göstermiştir. İlk göç teorilerinden bu yana göç hareketlerinin genellikle ilk olarak en yakın bölgelere doğru gerçekleştiği görülmektedir. Mesafe faktörünün göç hareketleri üzerinde negatif etki göstermesi, tarihteki ilk göç hareketlerinde göç hareketlerinin genel olarak yaya olarak yapılması ile açıklanabilir. Görülüyor ki referans dönem ve model içerisinde göç hareketleri (tüm teknolojik koşullara rağmen), yaya olarak (veya gelişmiş bir araç olmadan) gerçekleşmektedir. Bilhassa *sığınmacı ve mültecilerin* yaşamdan kopmamak adına gerçekleştirdikleri göç hareketlerinin genelde plansız ve bir kaçış biçiminde gerçekleşmesi ve diğer yandan orijin ülkedeki yapıda görülen iç çatışma, savaş ve fikirler nedeniyle ortaya çıkabilecek zulüm gibi faktörler, mesafe değişkeni kapsamında ele alınan sonuçları doğrular niteliktedir. Bu sonuç, göç edenlerin *mülteci veya sığınmacı* kimliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Ana ülkelerdeki nüfus ile göç hareketleri arasında görülen negatif ilişki, bazı öznel koşullar ile açıklanabilir. Bir bölgedeki nüfus azaldıkça o bölgede kalan insanlar da göç eğilimi göstereceklerdir. Çünkü bir bölgedeki nüfusun azalması iş imkânları, kamu yatırımları gibi iktisadi faktörleri olumsuz etkilerken, çeşitli güvenlik açıklarını da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca sosyolojik olarak da insanların giderek daha fazla yalnızlaştığını hissettiği bir durumda, sosyal bağlarının yöneldiği bölgelere gitmesi olası bir durumdur. Nüfus faktörü bakımından değerlendirildiğinde, göç edenlerin hem *göçmen*, hem de *mülteci veya sığınmacı* özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır.

Göç hususunda çekici ve itici etkiler gösterebilen nüfus faktörü, referans dönem için mevcut araştırma kapsamında her iki model için -tek bir farkla- çekici faktör olarak elde edilmiştir. Model 1, ana bölgenin değil, alan bölgenin nüfusunun dikkate alındığını göstermektedir. Model 2 bulgularında ise, orijin ülkedeki nüfus azaldıkça göç hareketleri artmaktadır. Bu durum, nüfusun yoğun olduğu bölgelerdeki maddi olanaklardan, bir gruba ait hissetme duygusuna kadar birçok faktör ile açıklanabilir.

Göç edilen bölgelerdeki işsizlik oranlarının göç hareketlerini negatif yönde etkilemesi, insanların bir gelire sahip olabilmek adına göç etmeleri durumunu açıklamaktadır. İnsanlar, yaşamsal koşulların temini için bir gelire sahip olmak isterler ve bunun için de göç ettiği bölgelerdeki iş imkânlarını önemserler. Böylelikle göç edenlerin göç ettikleri bölgedeki işsizlik oranının düşmesi sonucunda bu bölgeyi daha fazla tercih etmeleri bu çerçevede anlaşılabilir ve göç alan bölgedeki işsizlik oranındaki azalışın çekici faktör olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda, işsizlik oranlarındaki düşüşlerin (gidilecek bölge açısından) çekici bir faktör olduğu görülmektedir ve *göçmen* kimliğine işaret etmektedir.

Göç ile işsizlik oranları arasındaki ilişki hususunda varsayılan duruma ters düşen tek durum, ana bölgedeki işsizliğin artması karşısında göç hareketlerinin azalması sonucudur. Normal şartlar altında işsizlikteki artışın o bölgedeki insanları bölgeden ayrılmaya itmesi ve göç hareketlerini artırması beklenmektedir. Ancak ampirik analiz sonucunda bu ilişkinin negatif olduğu ve genel kanı ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Bu durum, göç edecek kişilerin göç maliyetlerini karşılayabilmesi için bir gelire ihtiyaç duyması ve işsizlik nedeniyle bu geliri sağlayamaması ile açıklanmaktadır.

Ana bölgedeki güvenlik koşullarını temsil eden güvenlik tehditleri endeksi, bir itici faktör olarak göç hareketlerini artıran anlamlı bir değişken olarak tespit edilmiştir. Sığınmacı ve mültecilerin göç hareketlerinde önemli bir belirleyici olan savaş, iç çatışma, terör gibi durumlar; güvenlik endeksinin birer belirleyicisidir ve göçü artırarak beklenen etkiyi göstermektedir. O halde güvenlik tehditleri endeksi, göç için itici bir faktördür ve göç edenlerin *mülteci veya sığınmacı* olabileceğine dair güçlü kanıtlar sunmaktadır. Son olarak kültürel faktörler çerçevesinde analize dahil edilen dil faktörü, göçü artıran bir değişken olarak elde edilmiştir. Bu kapsamda göç eden insanların topluma uyum sağlama, ekonomik koşulları oluşturma ve olası diğer göç maliyetlerini en aza

indirme hususunda dillerini konuşabildikleri ülkelere göç eğiliminin bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Göç alan ülkeler açısından değerlendirildiğinde, dil ortaklığının varlığı çekici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elde edilen bulguları önceki çalışmalar ile karşılaştırdığımızda, bu çalışmaların büyük oranda desteklendiği görülmektedir. Gelir, nüfus ve mesafe faktörü açısından Abel vd. (2019), Agbola ve Acupan (2010), Dedeoğlu ve Genç (2020), Çetin (2019), Iancu (2017), Köseoğlu ve Artan (2020), Muratoğlu ve Muratoğlu (2016) ve diğer birçok çalışma ile benzer sonuçlar elde edilirken; sosyal ağlar, göçmen stoku, dil ortaklığı, istihdam ve işsizlik faktörü bakımından Abel vd. (2019), Clark vd.(2007), Fitzferald vd. (2014), Ramos ve Surinach, Kim ve Colen (2010), Lewer ve Berg (2007)'in sonuçları bu çalışmanın bulguları ile desteklenmiştir. Genel bulgularla örtüşmeyen bir istisna olarak ana bölgedeki işsizlik ile göç arasında negatif bir ilişki bulunması, DeWaard vd. (2012)'in bulguları ile benzerlik göstermektedir. Son olarak, güvenlik tehditleri endeksinden elde edilen bulgular, ilgili literatürde daha önce ortaya konulmamış bir ilişkiyi göstermekte ve literatüre yeni bir faktör olması bakımından katkıda bulunmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, belirli bir dönem içerisinde göç hareketlerinin altında yatan sebepleri ampirik olarak açıklamayı ve sebeplerle bağlantılı olarak göç edenlerin kimliğini belirlemeyi amaçlamıştır. Amaç doğrultusunda yapılan analizler neticesinde, Afrika, Asya ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya 2015-2020 döneminde gerçekleştirilen göç hareketleri üzerinde itici ve çekici faktörlerin aynı anda etkili olduğu görülmüştür. Çekici faktörler arasında öne çıkan ve her iki modelde de aynı bulgulara rastlanan gelir faktörü göç hareketlerini artırmaktadır. Göç edilen bölgedeki düşük işsizlik oranı, nüfus düzeyi, sosyal ağlar ve ortak dil, göç edenler için çekici faktörler olarak tespit edilmiştir. Göç edilen bölgeler arasındaki mesafe, göçün başladığı bölgedeki nüfusun azalışı ve güvenlik tehditleri, göç edenler için itici faktörleri temsil etmektedir. Literatürde yer alan çalışmalardaki genel kanının dışında bir sonuç olarak, ana bölgedeki işsizlikteki artışın göç hareketlerini azaltması, göç etme maliyetlerinin göçü azaltması ile ilişkilendirilmiştir.

Genişletilmiş çekim modeli kapsamında yapılan kimlik analizi sonuçlarına göre, (göçmen, mülteci ve sığınmacı olarak ayrıştırılan göç eden kimliği referans bölgeler için anlamlı olan faktörlerle ilişkilendirildiğinde), göçmen ve mülteci/sığınmacı kimliğinin modelde bir arada yer aldığı görülmektedir. Anlamlı değişkenler arasında gelir düzeyi, düşük işsizlik oranı, nüfus düzeyi, ekonomik ve sosyal memnuniyetsizliğe bağlı arayışlarla ilgili faktörler olması, göç edenlerin hukuki olarak göçmen kimliğine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Aynı göç eden grubu için, mesafe ve güvenlik tehditleri, göç edenlerin mülteci veya sığınmacı özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü mesafe faktörü, kaçış biçiminde; güvenlik açıkları ise, korku, baskı, zulüm gibi nedenlerle göç hareketlerini açıklamaktadır. Bu nedenlerle göç edenler hukuki olarak mülteci veya sığınmacı statüsündedir.

Elde edilen bilgiler ışığında oluşturulacak göç politikaları, göç edenlerin güvenli bir biçimde hareket etmesini ve göç alan ülkelerdeki insanların göç hareketlerinden olumsuz yönden daha az etkilenmelerini sağlamalıdır. Göç politikaları, göç alan ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi yapıyı korumalı; ana bölgede tersine çekim yaratacak kaynaklar kullanılmalıdır. Göç politikalarının verimliliğini artırmak için mutlaka uluslararası iş birliği yapılmalıdır. Örnek olarak, göç hareketlerinin anlamlı bir fonksiyonu olan sosyal ağlar, yüksek sayıda göç edene ev sahipliği yapan ülkelere göç eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yoğun göç alan ülkeler, göç konusunda oluşturduğu gelecek planlarında yeni göç hareketlerinin muhtemel olduğunu dikkate almalıdır. Benzer biçimde gelirin anlamlı ve pozitif etkisinden ötürü, göreceli olarak yüksek gelire sahip ülkelere göç eğilimi yüksek görüldüğünden, ekonomi ile ilgili politikalar emek arzının artabileceği durumu doğrultusunda oluşturulmalıdır. Diğer yandan göç hareketleri için itici bir faktör olan güvenlik açıklarının göç üzerinde yüksek anlamlılık düzeyi göstermesi sebebiyle, Dünya'nın herhangi bir bölgesinde başlayan savaşın, çatışma ortamının ve tehditlerin diğer ülkelere göç hareketlerini artırabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle diğer ülkelerin, güvenlik açığı bulunan ülkelerdeki problemleri çözecek uygulamalara katkı sağlayacak bir yol izlemesi ve uluslararası kamuoyunun bu durumu dikkate alması önerilmektedir. Aksi takdirde kontrol altına alınması güç ve insani dramların ortaya çıktığı bir göç sürecinin yaşanması olasıdır.

KAYNAKLAR

Abel, G. vd. (2019, 25 Eylül). Driving factors of Asian international migration flows. *Asian Population Studies*, 15(3), 243-265.

Agbola, F. W. & Acupan, A. B. (2010, Aralık). An empirical analysis of international labour migration in the Philippines. *Economic Systems*, 34(4), 386–396. <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2010.03.002>.

- Aktaş, M. (2015, 29 Temmuz). Ücret odaklı işgücü hareketliliğinin işgücü piyasalarına etkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 197-219. ISSN: 2148 – 2462.
- Akyıldız, İ. E. (2016, Aralık). Göç teorilerinin karşılaştırmalı analizi. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176.
- Bakır, A. & Pekin, S. (2019, 23 Ekim). Kuzey Suriye’deki Türkmen yerleşimlerinin çağdaş tarihi ve stratejik altyapısı üzerine genel bir değerlendirme. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 123(242), 89-130.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric analysis of panel data*. 3. Baskı, Chester: John Wiley & Sons Ltd. Press.
- Bertocchi, G. & Strozzi, C. (2008, 8 Mayıs). International migration and the role of institutions. *Public Choice*, 137, 81-102. <https://doi.org/10.1007/s11127-008-9314-x>.
- Bindak, R. (2015, 13 Temmuz). İller arası göç tahmini için bir çekim (cazibe) modeli önerisi. *Social Sciences Research Journal*, 4(2), 111-120. ISSN: 2147-5237.
- Bingöl, O. (2013, 1 Mayıs). Somali’de barış ve kalkınma sürecinde Türkiye’nin rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, 7(13), 81-106. <https://doi.org/10.19060/gav.31799>.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği (BMMYKTT) (2021, 10 Temmuz). *Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme*. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-CenevreSozlesmesi-1.pdf>.
- Bölükbaşı, O. F. (2018, 13 Aralık). *Çok boyutlu panel veri modelleri: Firma karakteristiklerinin sermaye yapısı üzerindeki etkilerinin incelenmesi* [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi].
- Clark, X. vd. (2007, Mayıs). Explaining U.S. immigration, 1971-1998. *The Review of Economics and Statistics*, 8(2), 359-373.
- Çetin, C. (2019, 15 Aralık). Gravity approach applied to Central Asian migration flow. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 190-214.
- D’agostino, R. vd. (1990, Kasım). A suggestion for using powerful and informative tests of normality. *The American Statistician*, 44(4), 316-321. <https://doi.org/10.2307/2684359>.
- Dedeoğlu, D. & Genç, D. H. (2017, 26 Ekim). Turkish migration to Europe: A modified gravity model analysis. *IZA Journal of Development and Migration*, 7(17), s. 1-19. <https://doi.org/10.1186/s40176-017-0097-z>.
- Develi, E. S. (2017, 30 Kasım). 21. yüzyılda göç olgusu: Uluslararası göç teorilerinin ekonomik politiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1343-1353.
- Dinçer, G. & Muratoğlu, Y. (2014, Ekim). Türkiye’den OECD ülkelerine gerçekleşen göçün çekim modeli ile analizi. *MPRA Paper 62201*, University Library of Munich, Germany.
- Dücan, E. ve Akal, M. (2017, 1 Mart). Komşu ülkelerle yapılan dış ticaretin dyy girişleri üzerine etkisi: Gelişmekte olan ülkeler için panel veri analizi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 63-80. e-ISSN: 2149-8377.
- Ela Özcan, E. D. (2016, 1 Şubat). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-2015.
- Fitzgerald, J. vd. (2014, Temmuz). Defying the law of gravity: The political economy of international migration. *World Politics*, 66(3), 406-445. doi:10.1017/S0043887114000112.

- Greenwood, M. J. (2005). *Modelin Migration*. Encyclopedia of Social Measurement, 725-734.
- Görgün, M. (2017, 30 Kasım). Küreselleşme sürecinde göçmen ilişkileri ağının önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22(22), 1317-1327.
- Gül, H. & Yerdelen Tatoğlu, F. (2019, 30 Haziran). Turizm talebinin panel çekim modeli ile analizi. *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 49-60.
- Hoşca, F. (2020, 5 Mayıs). Sudan'da Türkçe öğretiminde karşılaşılan zorluklar. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(1), 77-87. <https://doi.org/10.38004/sobad.718327>.
- Hsiao, C. (2003). *Analysis of panel data*, United Kingdom: Cambridge University Press, 562s.
- Iancu, N. vd. (2017, 14 Mart). The use of the gravity model in forecasting the flows of emigrant in EU countries. *Technological and Economic Development of Economy*, 23(2), 392-409. <https://doi.org/10.3846/20294913.2016.1213194>.
- International Organization For Migration (IOM) (2021, 6 Nisan). *Göç terimleri sözlüğü*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.
- Karakaş, S. (2008). *Çoklu doğrusal bağlantı problemi ve yanlı regresyon tahmincileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karemera, D. vd. (2000, 4 Ekim). A gravity model analysis of international migration to North America. *Applied Economics*, 32(13), 1745-1755. <https://doi.org/10.1080/000368400421093>.
- Kayıran, M. & Saygın, S. (2015, 20 Haziran). Irak Türkmenleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 273-292.
- Kim, K. & Cohen, J. E. (2010, Ekim). Determinants of international migration flows to and from industrialized countries: A panel data approach beyond gravity. *International Migration Review*, 44(4), 899-932. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00830.x>.
- Köseoğlu, M. & Artan, G. (2020, 25 Mart). Göç, işsizlik ve gelir arasındaki ilişkilerin analizi: OECD ülkeleri örneği. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(1), 61-81. <https://doi.org/10.20979/ueyd.671530>.
- Kutbay, H. (2019, 31 Aralık). Vergi gelirlerini etkileyen faktörler: Seçilmiş ülkeler için panel veri analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3), 602-617. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.519599>.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>.
- Lewer, J. & Berg, H. V. D. (2008, Nisan). A gravity model of immigration. *Economics Letters*, 99(2008), 164-167. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2007.06.019>.
- Linnemann, H. (1966). *An Econometric Study of International Trade Flows*. Holland Publishing, Amsterdam.
- Massey, D. vd. (1993, Eylül). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>.
- Muratoğlu, G. ve Muratoğlu, Y. (2016, 27 Aralık). Immigration to the OECD countries from Turkey in 1960-2010 Period: A gravity model approach. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 1(1), 51-69. <https://doi.org/10.25229/beta.266928>.

- Olçay, Z. (2012, 8 Mart). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, 99, 229-240.
- Ortega, F. & Peri, G. (2009, Mart). The Causes and effects of international migrations: Evidence from OECD countries 1980-2005. *National Bureau of Economic Research, Working Paper 14833*, <https://www.nber.org/papers/w14833>.
- Park, H. M. (2011, 19 Ekim). Practical guides to panel data modeling: A step by step analysis using stata. *Tutorial Working Paper*, Graduate School of International Relations, International University of Japan, https://www.iuj.ac.jp/faculty/kucc625/method/panel/panel_iuj.pdf.
- Pietrzak, M. B. vd. (2012, Aralık). The analysis of interregional migrations in Poland in the period 2004–2010 Using panel gravity model. *Dynamic Econometric Models*, 12(212), 111-122. <https://doi.org/10.12775/DEM.2012.008>
- Ramos, R (2016, Şubat). Gravity models: A tool for migration analysis. *University of Barcelona, Spain, IZA World of Labor*, (239), 1-10.
- Ramos, R. & Suriñach, J. (2013, Ekim). A gravity model of migration between the ENC and the EU. *IZA – Institute of Labor Economics*, IZA Discussion Papers No. 7700.
- Ravenstein, E.G. (1885, Haziran). Laws of migration. *Journal of the Statistical Society*, 48(2), 167-235. <https://doi.org/10.2307/2979181>.
- Research and Expertise on the World Economy (CEPII) (2021, 9 Eylül). Databases and models. http://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/bdd_modele.asp.
- Stouffer, S. A. (1940, Aralık). Intervening Opportunities: A theory relating mobility and distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867. <https://doi.org/10.2307/2084520>.
- T.C. Göç İdaresi Başkanlığı (2021, 15 Aralık). Avrupa Birliği'nde geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma>.
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü (2021, 26 Aralık). Dünya siyasi haritası. <https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/dunya-siyasi-haritasi--1562.pdf>.
- Temizyürek, F. & Boylu, E. (2015). İran'da Türkçe'nin dünü ve bugünü. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, Kış(2), 95-106
- The Global Economy (2021, 16 Nisan). Security threats index - country rankings. https://www.theglobaleconomy.com/rankings/security_threats_index/.
- The Heritage Foundation (2021, 16 Nisan). Index of economic freedom. <https://www.heritage.org/index/explore>.
- The United Nations (2021, 16 Nisan). Refugee data finder. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=E1ZxP4>.
- Tinbergen, J. (1962). *Shaping the World Economy; Suggestions for an International Economic Policy. Books (Jan Tinbergen)*. Twentieth Century Fund, New York. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/16826>
- Wesselbaum, D. & Aburn, A. (2019, Temmuz). Gone with the wind: International migration. *Global and Planetary Change*, 178(219), 96-109. <https://doi.org/10.1016/j.gloplacha.2019.04.008>.

- Wolpert, J. (1965, Ocak). Behavioral aspects of the decision to migrate. *Papers In Regional Science*, 15(1), 159-169.
- World Bank(2021, 16 Nisan). Data bank - World development indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
- World Bank(2021, 18 Nisan). Worldwide governance indicators. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2016). Various approaches for the estimation of the three-dimensional fixed and random effect models. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Econometrics, Statistics & Emprical Economics Journal*, 2016(5), 60-70. <http://dx.doi.org/10.17740/eas.stat.2016%E2%80%90V5%E2%80%90005>.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel veri ekonometrisi Stata uygulamalı*, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., 413s.
- Zelinsky, W. (1971, Nisan). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, 61(2), 219- 249. <https://doi.org/10.2307/213996>.
- Zülfikar Savcı, B. Ş. (2016). *Türkiye'den Avrupa ülkelerine göçün belirleyicileri: Çekim modeli yaklaşımı*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

Yazar Katkı Oranı

Çalışmadaki yazar katkı oranı, her iki yazar için %50'dir.